

Maria Piątkowska

ORCID: 0000-0001-7221-1323

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Jan Długosz o królowej Jadwidze Andegaweńskiej w podróży

Jan Długosz on Queen Jadwiga of Anjou's
Travels

Abstrakt

Celem artykułu jest przedstawienie podróży odbywanych w drugiej połowie XIV w. przez Jadwigę Andegaweńską, żonę pierwszego władcy z dynastii Jagiellonów na polskim tronie. Władysław Jagiełło sprawował rządy na rozległym obszarze państw polskiego i litewskiego – podobnie jak inni europejscy monarchowie – poprzez system objazdów. Jadwiga towarzyszyła małżonkowi w wykonywaniu monarszych obowiązków, a niekiedy go zastępowała, ale jej wyjazdy nie miały charakteru wyłącznie politycznego czy reprezentacyjnego. Królowa podróżowała także, a może nawet przede wszystkim, w celach rodzinno-towarzyskich i prywatnych. Podczas swych wojaży najczęściej odwiedzała małopolskie królewszczyzny, rzadziej natomiast kierowała się do innych regionów państwa czy poza jego granicę. Źródło użyte w badaniach ma charakter narracyjny i – co trzeba zastrzec – nie pochodzi bezpośrednio z okresu życia Jadwigi Andegaweńskiej. Są to późniejsze o kilkadziesiąt lat *Roczniki* Jana Długosza, informujące – nie zawsze bezbłędnie – o czasie i miejscu podjętej przez królową wyprawy. Pozwalają jednak – w dalece większym stopniu niż inne źródła – poznać okoliczności, jakie skłaniały małżonkę Władysława Jagiełły do opuszczania murów Wawelu. Opracowanie tematu jest możliwe

również dzięki itinerarium królowej Jadwigi, zestawionemu przez Grażynę Rutkowską, umożliwiającemu przeprowadzenie analiz wykraczających poza ustalenia dotyczące harmonogramu tych wyjazdów oraz skorygowanie przekazu polskiego dziejopisarza. Przyjęcie w literaturze podziału królewskich wojaży na „małe” i „duże” pozwala dostrzec różnicę nie tylko w zasięgu terytorialnym, ale przede wszystkim w charakterze i celu podróży odbywanych przez Jadwigę. Królowa chętnie przebywała w małopolskich królewskich wojazach, wykorzystując czas na rekreację, ale gdy zachodziła taka konieczność, podejmowała także wysiłek związany z przejazdem do dalej położonych miejscowości, by włączyć się w realizację polityki państwowej.

Słowa kluczowe: królowa, Jadwiga Andegaweńska, Jan Długosz, Władysław Jagiełło, małe podróże, duże podróże

Abstract

The aim of this article is to present the voyages made in the second half of the 14th century by Queen Jadwiga of Poland, the wife of the first Jagiellonian ruler on the Polish throne. Ladislaus Jagiełło ruled over a vast area of the Polish and Lithuanian states, like other European monarchs, through an itinerary system around his realm. Jadwiga accompanied her husband in the performance of his monarchical duties, and sometimes replaced him, but her trips were not only political or representative. The queen also traveled, perhaps even primarily, for family and private functions. During her travels, she most often visited the royal lands of Lesser Poland, and less often went to other regions of the country or beyond its borders. The sources used in this research are narrative and, it should be noted, do not come directly from the period of Jadwiga's life. These are the Annals of Jan Długosz, written several decades later, which provide information (not always accurate) about the time and place of the journeys made by the queen. However, they make it possible to learn – to a far greater extent than other sources – about the circumstances which induced the Queen consort Jagiełło to leave the walls of the Wawel Castle. The study of the subject is also possible thanks to the itinerary of Queen Jadwiga, compiled by Grażyna Rutkowska, which enables analysis beyond the findings concerning the timetable of these trips and corrects the coverage by the Polish chronicler. The literary division of royal travels into “small” and “great” allows us to see the difference not only in territorial range, but above all in the nature and purpose of travels made by the Queen. Jadwiga liked staying in the royal estates of Małopolska using the time for recreation, but when necessary, she also made the effort to travel to more distant towns to join in the implementation of state policy.

Keywords: queen, Jadwiga of Anjou, Jan Długosz, Ladislaus Jagiełło, small journeys, grand journeys

W średniowieczu podróże monarchy były ważnym elementem systemu zarządzania państwem. Objazdy kraju były związane głównie z koniecznością zapewnienia stabilnej sytuacji wewnętrznej¹. Władcą, który na szeroką skalę rozwinął system podróży – m.in. ze względu na rozległe terytorium państw polskiego i litewskiego – był król Władysław Jagiełło². Jego panowanie było szczególne i pod tym względem, że przez kilkanaście lat rządy sprawował razem z koronowaną w 1384 r. na króla Polski Jadwigą Andegaweńską, którą poślubił w 1386 r. Jadwiga, poza tym, że – jak wszystkie królowe – podejmowała razem z mężem podróże o charakterze politycznym i samodzielne, którym można by nadać status wypoczynkowych, to – w odróżnieniu od innych królewskich małżonek – podróżowała także jako koronowany król. W literaturze przyjęł się podział podróży królowej, który uwzględnia okoliczności ich podejmowania, wynikające ze szczególnego statusu politycznego Jadwigi. Za Adamem Rutkowskim wyróżnia się więc podróże tzw. małe i duże³. Duże podróże Jadwigi miały charakter polityczny, małe natomiast służyły celom rekreacyjno-towarzyskim albo były związane z powrotami króla, kiedy to małżonka wyruszała na jego spotkanie, by go powitać lub spędzić wspólnie kilka dni przed jego kolejnym wyjazdem⁴.

Wyjazdy Jadwigi nie były tak liczne jak Władysława Jagiełły, ale i nie tak rzadkie, żeby nie zwrócić uwagi historyków. Kwestia wojaży Andegawenki nie została jednak dotąd opracowana wyczerpująco. Jako sfera jej codziennego życia zajmuje w historiografii miejsce marginalne, służąc zazwyczaj badaczom do formułowania oceny pożycia małżeńskiego Jadwigi i Jagiełły⁵. Rozproszone, z konieczności, wzmianki o pobytach królowej poza Krakowem zawiera jej biografia pióra Jarosława

1 Antoni Gąsiorowski, „Podróże panującego w średniowiecznej Polsce”, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 25 (1973): 42.

2 *Idem*, *Itinerarium króla Władysława Jagiełły 1386–1434*, przygot. do druku Antoni Gąsiorowski, Grażyna Rutkowska (Warszawa: Instytut Historii PAN, 2015), 17.

3 Adam Rutkowski, „Objazdy i system rządzenia państwem przez Kazimierza Wielkiego”, *Kwartalnik Historyczny* 85 (1978): 621; Grażyna Rutkowska, „Podróże polskich królowych w XV wieku”, w *Samotrzcę, w kompanii czy z orszakami? Społeczne aspekty podróżowania w średniowieczu i w czasach nowożytnych*, red. Monika Saczyńska, Ewa Wólkiewicz (Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, 2012), 179.

4 Grażyna Rutkowska, „Itinerarium królowej Jadwigi”, w *Dzieło Jadwigi i Jagiełły. W sześćsetlecie chrztu z Litwą i jej związków z Polską*, oprac. Wojciech Biliński (Warszawa: Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej, 1989), 205–206.

5 Robert Bubczyk, „Charakterystyka współrzędów Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława II Jagiełły w Polsce”, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska* 52/53 (1997/1998): 32, przyp. 14; Edward Rudzki, *Polskie królowe*, t. 1 (Warszawa: Instytut Prasy i Wydawnictw „Novum”, 1990), 73–74.

Nikodema⁶. Osobnej uwagi nie poświęcił podróżom Zbigniew Perzanowski w swym artykule dotyczącym przekazu Jana Długosza o Jadwidze, w którym zestawiał także wzmianki kronikarza o niej. Co prawda dostrzegł on przejawy mobilności królowej, ale – zgodnie z koncepcją tekstu – w kontekście jej charakterystyki widocznej na kartach dzieła Długosza⁷. Najszerzą próbę ujęcia problemu podróży odbywanych przez Andegawenkę stanowią publikacje Grażyny Rutkowskiej: zestawione przez badaczkę itinerarium Jadwigi oraz artykuł poświęcony podróżom polskich królowych w XV w.⁸ Natomiast książki Heleny Kręt, skupione na przedstawieniu małych podróży królowej, dostarczają wielu informacji zwłaszcza o ich materialnym aspekcie⁹. Warto zauważyć, że Krzysztof Ożóg zwrócił uwagę na jeszcze jeden istotny wymiar mobilności Jadwigi, charakterystyczny, zresztą, dla wszystkich monarszych podróży – możliwość kontaktu i spotkań z poddanymi, zwłaszcza w miejscowościach stacyjnych¹⁰.

Szczególnie interesującym źródłem pozwalającym poznać charakter podróży podejmowanych przez Jadwigę Andegawęńską są *Roczniki* Jana Długosza. Ich znaczenie dla badań nad itinerariami Jagiellonów już w latach siedemdziesiątych minionego wieku zaznaczył i szczególnie podkreślił Antoni Gąsiorowski¹¹. Badacz zauważył, że zainteresowanie Długosza podróżami monarchów rozpoczyna się wraz z objęciem polskiego tronu przez Władysława Jagiełłę. Należy podkreślić widoczną różnicę w dokładności oraz wiarygodności kronikarskiej relacji między początkowym okresem królewskich rządów, obejmującym również lata panowania Jadwigi, a informacjami podawanymi po roku 1409¹². Prawidłowe odzwierciedlenie tras podróży królewskich jest większe szczególnie w latach 1409–1423, co skłoniło Gąsiorowskiego do podtrzymania i rozwinięcia poglądu Stefana M. Kuczyńskiego o inicjatorskiej roli Zbi-

6 Jarosław Nikodem, *Jadwiga. Król Polski* (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2009).

7 Zbigniew Perzanowski, „Kanonik krakowski ks. Jan Długosz o królowej Jadwidze”, *Analecta Cracoviensia* 12 (1980): 193–267.

8 Rutkowska, „Itinerarium”, 204–223; *eadem*, „Podróże polskich królowych”, 175–197.

9 Helena Kręt, *Życie codzienne Jadwigi i Jagiełły* (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2005); *eadem*, *Śladami Świętej Jadwigi. Jadwiga i Jagiełło w Nowym Mieście Korczynie* (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2008).

10 Krzysztof Ożóg, „Jadwiga a społeczeństwo polskie u schyłku XIV w. Kontakty królowej z poddanymi”, w *Śladami świętej królowej Jadwigi i jej epoki*, red. Tomasz Graff (Kraków: Parafia pw. św. Jadwigi Królowej, 2013), 47.

11 Antoni Gąsiorowski, „Długoszowe itineraria królewskie”, *Roczniki Historyczne* 36 (1970): 109–126.

12 *Ibidem*, 109.

gniewa Oleśnickiego w powstawaniu itinerariów królewskich¹³. Ponieważ szczegółowość przekazu Długosza pokrywa się z czasem obecności Oleśnickiego na dworze królewskim, jest bardzo prawdopodobne, że od swojego protektora dziejopis czerpał wiadomości dotyczące podróży Jagiełły w drugiej połowie jego panowania. Nie mając tak dokładnego źródła wiedzy dla wcześniejszego okresu jego rządów, Długosz przy opisywaniu królewskich wojaży nierzadko korzystał z własnych przypuszczeń co do ich przebiegu, dlatego też relacje o podróżach monarchy z lat 1386–1409 nie są wolne od błędów i nieścisłości¹⁴. Trzeba jednak zauważyć, iż choć jest to stały element metody historycznej Długosza, to taki sposób postępowania kronikarz przyjmował jedynie wtedy, gdy kwerenda źródłowa nie przynosiła oczekiwanych efektów¹⁵.

Jako źródło o charakterze narracyjnym *Roczniki* dostarczają wiadomości nie tylko o czasie i miejscu pobytu monarchy, ale pozwalają poznać okoliczności podejmowanych podróży: ich charakter, cel, związek z bieżącą sytuacją polityczną. Niekiedy pojawia się również forma oceny działań władcy realizującego swoje uprawnienia w trakcie pobytu poza stolicą państwa. Znacznie mniej uwagi, siłą rzeczy, Jan Długosz poświęcił podróżom królewskich małżonek. Wyjątkowo na tym tle dość przypadkowych i niepierwszoplanowych informacji o mobilności królowych przedstawia się jednak kwestia podróży króla Jadwigi. Wiadomości o Jadwidze Andegaweńskiej od momentu jej przybycia do Polski do śmierci królowej w 1399 r. zawiera 10 księga¹⁶. Dziejopis przedstawił pięć dużych podróży Jadwigi – do Wielkopolski, dwukrotnie na Litwę, na Ruś oraz na Kujawy, i jedną małą – do Nowego Sącza. Nie wszystkie jednak znajdują potwierdzenie w innych źródłach, stąd wątpliwości historyków, czy rzeczywiście się one odbyły. Z kolei nie odnotował Długosz szeregu podróży królowej wymienionych przez inne źródła. Wszystkie jej wyjazdy, w tym nieopisane przez kronikarza, są zestawione w itinerarium królowej opracowanym przez Grażynę Rutkowską. Nieliczne wzmianki kronikarza badaczka zweryfikowała i uzupełniła dzięki analizie źródeł o charakterze rachunkowym i normatywnym. Informacji do skonstruowania itinerarium królowej dostarczyły głównie dokumenty

13 *Ibidem*, 117–120.

14 *Ibidem*, 120; Perzanowski, „Kanonik krakowski”, 193–194

15 Jan Dąbrowski, *Dawne dziejopisarstwo polskie (do roku 1480)* (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1964), 234.

16 Ioannes Dlugossius, *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. 10, ed. Stanislaus Gawęda et al., comment. Sbigneus Perzanowski (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1985).

wystawione przez Jadwigę, a także rachunki królewskie z lat 1393–1395 oraz rachunki małopolskich wielkorządów i podrzędztw z lat 1388–1420¹⁷.

Każda podróż podejmowana przez Jadwigę wymagała przygotowań, ponieważ należało zadbać o przejazd, żywność i nocleg nie tylko dla królowej, ale także dla jej orszaku, który tworzyli dworzanie oraz służba. Liczne aspekty organizacji królewskich wojaży przedstawiają rachunki, nie tylko szczęśliwie zachowane do naszych czasów, ale także udostępnione drukiem¹⁸. Na ich podstawie można poznać takie aspekty królewskiej codzienności, jak przygotowywanie i spożywanie posiłków, na które zwykle składało się zróżnicowane menu, grono osób, z którymi królowa zasiadała do stołu, spędzała czas czy też mogła się spotkać. Istotnym ich niedostatkiem jest natomiast fragmentaryczność zachowanego przekazu oraz ograniczenie terytorialne – zachowały się jedynie rachunki spisywane na terenie Małopolski.

Jak zauważyła G. Rutkowska, podróże żon średniowiecznych władców były ściśle związane z mobilnością ich małżonków¹⁹. Analiza itinerarium Jadwigi potwierdza tę prawidłowość, jednak z tym zastrzeżeniem, że istnieje wyraźna różnica ilościowa między podróżami Jagiełły i jego pierwszej żony. Król bowiem należał do władców określanych jako *rex ambulans*, Jadwiga zaś znacznie więcej czasu spędzała w stolicy państwa. Po przybyciu do Krakowa przez dwa lata nie opuszczała Wawelu, co było spowodowane zapewne jej młodym wiekiem oraz nieustabilizowaną sytuacją wewnętrzną kraju po okresie bezkrólewia²⁰.

Po raz pierwszy Długosz wspomina o pobycie królowej poza Krakowem pod rokiem 1386 r., kiedy Jadwiga miała ok. 12 lat. Celem jej pierwszej podróży, podjętej u boku męża zaledwie miesiąc po jego koronacji, była Wielkopolska, a sam wyjazd monarchów był efektem nalegań wielkopolskich dostojników o interwencję Jagiełły i załagodzenie trwającego konfliktu między rodami Nałęczów i Grzymalitów, który nabierał cech wojny domowej. Długosz, opisując tę podróż, zanotował, że

17 G. Rutkowska wykorzystwała również księgi miejskie Krakowa i Kazimierza, wielkopolskie księgi ziemskie, a w mniejszym zakresie drugie ważne dzieło Jana Długosza – *Liber beneficiorum* oraz źródła wydane w ramach obu serii *Monumenta Poloniae Historica* – Rutkowska, „Itinerarium”, 209–210.

18 *Rachunki dworu króla Władysława Jagiełły i królowej Jadwigi z lat 1388–1420*, wyd. Franciszek Piekosiński (Kraków: nakładem Akademii Umiejętności: skład główny w Księgarni Spółki Wydawniczej Polskiej, 1896); *Rachunki królewskie z lat 1393–1395 i 1412. Rachunki podrzędztwa krakowskiego. Rachunki stacji nowosądeckiej*, oprac. Hubert Wajs (Warszawa: DiG, 1993).

19 Rutkowska, „Podróże polskich królowych”, 177–178.

20 *Eadem*, „Itinerarium”, 205; Nikodem, *Jadwiga*, 224.

około połowy Wielkiego Postu król Polski Władysław II wyjechał z Krakowa, na usilne prośby panów i prałatów wielkopolskich, udał się wraz ze świeżo poślubioną małżonką królową Jadwigą do ziemi wielkopolskiej, by położyć kres zamieszkom i walkom wewnętrznym, które się tam od dłuższego czasu zakorzeniły²¹.

Geneza sporu sięgała jeszcze okresu panowania Ludwika Węgierskiego, podczas którego na sytuacji wewnętrznej kraju zaważyły ścierające się ze sobą odmienne koncepcje polityczne panów małopolskich i Wielkopolan, a także ich rywalizacja o dostęp do urzędów²².

Ze względu na okoliczności – według Długosza – królewska para wyruszyła do Wielkopolski wraz z pocztem małopolskich rycerzy. Źródła potwierdzają, że orszak opuścił Kraków wiosną, pod koniec marca lub na początku kwietnia, co zgadza się również z datacją podaną przez dziejopisa – w 1386 r. Wielkanoc świętowano 22 kwietnia, więc połowa Wielkiego Postu wypadła na przełomie miesięcy²³. Dokumenty wystawione przez Władysława Jagiełłę w czasie podróży potwierdzają jego obecność w Pyzdrach (18 IV), Gnieźnie (3 V) i Trzemesznie (6 V)²⁴,

21 Jan Długosz, *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. 10, red. Stanisław Gawęda et al., tłum. Julia Mrukówna, koment. Zbigniew Perzanowski (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1981), 207. (*Circa Quadragesime medium Wladislaus secundus Polonie rex a Cracovia discedens, in oram Maioris Polonie una cum nova sponsa Hedwigi regina, ad rescindendas sediciones et guerras civiles diuturno tempore illic radicatas, prelatibus et baronibus Maioris Polonie summopere id precantibus, armatos milites ex Cracoviensibus et Sandomiriensibus partibus, quo facilius sedicionum auctores opprimi possent, secum ducens, contendit* – Dlugossius, *Annales*, lib. 10, 157–158.)

22 Jadwiga Krzyżaniakowa, Jerzy Ochmański, *Władysław II Jagiełło* (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2006), 105–107. O walkach w Wielkopolsce i głównych przedstawicielach uczestniczących w nich stronnictw szerzej w: Jerzy Łojko, „Wojna domowa w Wielkopolsce w latach 1382–1385”, w *Gniezno. Studia i materiały historyczne*, red. Jerzy Topolski, t. 2 (Warszawa–Poznań: Państwowe Wydawnictwo Naukowe: na zlecenie Towarzystwa Miłośników Gniezna, 1987), 69–97; Adam Szweda, „Stronnictwo starosty Domarata z Pierzchna w czasie wojny domowej w Wielkopolsce”, w *Księżęta, urzędnicy, złoczyńcy*, red. Beata Możejko, Marek Smoliński, Sobiesław Szybkowski, *Studia z Dziejów Średniowiecza*, t. 19 (Warszawa: DiG, 1999), 213–234; Jan Tęgowski, „Postawa polityczna arcybiskupa gnieźnieńskiego Bodzanty w czasie bezkrólewia po śmierci Ludwika Węgierskiego”, w *Genealogia. Rola związków rodzinnych i rodowych w życiu publicznym w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*, red. Andrzej Radziwiński i Jan Wroniszewski (Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 1996), 131–151.

23 *Rozbiór krytyczny Annalium Poloniae Jana Długosza z lat 1385–1444*, oprac. Stanisław Gawęda, Krystyna Pieradzka, Julia Radziszewska, Krystyna Stachowska, pod kier. Jana Dąbrowskiego, t. 1 (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1961), 13.

24 *Ibidem*, 13–14.

natomiast jedynym źródłem informującym o obecności Jadwigi w Wielkopolsce są *Roczniki*, przy czym stwierdzają jej pobyt jedynie w Gnieźnie. Przejazd królowej przez pozostałe miejscowości został przyjęty przez G. Rutkowską na podstawie itinerarium króla opracowanego przez Antoniego Gąsiorowskiego²⁵.

W literaturze na ogół uznaje się przekaz kronikarza za wiarygodny, podkreślając znaczenie obecności obojga monarchów dla zażegnania toczących się walk oraz umocnienia związku Wielkopolski z Królestwem. Zauważa się wpływ, jaki mogło mieć na realizację tego przedsięwzięcia pochodzenie Jadwigi, córki Ludwika Węgierskiego, którego kandydatura na polski tron nie wszędzie była aprobowana, a szczególnie w Wielkopolsce były wokół niej „spore zawirowania”²⁶. Z relacji Długosza o pobycie pary królewskiej w Gnieźnie wynika, iż – nieco paradoksalnie w stosunku do zamierzonego celu podróży – w czasie postoju Jagiełło sam wdał się w spór z członkami kapituły, gdyż „za podszeptem ludzi świeckich domagał się stacji, czyli zaopatrzenia od kapituły gnieźnieńskiej, a gdy kapituła oczywiście odmówiła, zażądał okupu od wsi kapitulnych”²⁷.

A. Gąsiorowski przypuszcza, że powodem była niedostateczna znajomość przez króla polskich realiów, w których z obowiązku udzielenia stacji zwolnione były siedziby biskupstw²⁸. Również i sam dziejopis, choć nie podał wyraźnie przyczyny odmowy udzielenia gościny przez duchownych, o której jako kanonik musiał wiedzieć, zaznaczył wpływ nieokreślonych doradców na decyzję monarchy. Nieporozumienie spowodowało znaczne obciążenie mieszkańców okolicznych wsi, nie tylko w sferze materialnej, ale i duchowej, gdyż prepozyt gnieźnieński Mikołaj Strosberg, oburzony postępowaniem Jagiełły, nałożył interdykt. Według Długosza, w tej trudnej sytuacji interwencję podjęła Jadwiga, która,

25 Rutkowska, „Itinerarium”, 212.

26 Nikodem, *Jadwiga*, 236.

27 Długosz, *Roczniki*, ks. 10, 207 (*consisteret et a laicis suggestus stationem seu procuracionem a capitulo Gneznensi requireret, capitulo quoque negante villas capitulares pignoret atque*. Długosius, *Annales*, lib. 10, 158).

28 Antoni Gąsiorowski, „Stacje królewskie w średniowiecznej Polsce”, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, 20 (1972): 252. Por. szerzej: Agnieszka Januszek-Sieradzka, „Powinności stacyjne klasztorów i ludności dóbr klasztornych na ziemiach Królestwa Polskiego w połowie XVI w.”, w *Klasztor w gospodarce średniowiecznej i nowożytnej*, red. Marek Derwich (Wrocław: Pracownia Badań nad Dziejami Zakonów i Kongregacji Kościelnych (LARHCOR), Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii, Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego, 2013), 275–291. Por. także: Zbigniew Zyglewski, *Monarcha a klasztor w Polsce późnego średniowiecza* (Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2009) wraz z: Maciej Zdanek, „[rec.] Zbigniew Zyglewski, *Monarcha a klasztor w Polsce późnego średniowiecza*, Bydgoszcz 2009”, *Roczniki Historyczne* 76 (2010): 326–330.

przejęta losem poddanych, zabiegała zarówno o rekompensatę kosztów poniesionych na rzecz utrzymania monarchów i ich otoczenia, jak i o zniesienie kościelnej kary. Jej starania zakończyły się pomyślnie, jednak poruszona królowa miała wypowiedzieć znamienne słowa: „Wprawdzie zwróciliśmy wieśniakom bydło, ale kto im zwróci wylane lzy?”²⁹. Źródła nie potwierdzają interwencji Jadwigi i jej wpływu na małżonka, ale zachowały się wzmianki przemawiające za przynajmniej częściową prawdziwością relacji Długosza: zapisy w księgach sądowych łęczyckich z roku 1386 i 1387, oświadczenie kapituły gnieźnieńskiej z 1401 r., potwierdzające dokonany przez króla zwrot wsi należnych Kościołowi gnieźnieńskiemu, oraz krótka notatka zawarta w *Dopełnieniu szamotulskim*, której autor zarzucał Władysławowi Jagielle nadmierną surowość w uzyskiwaniu stacji od dostojników kościelnych³⁰.

Większe wątpliwości wzbudza dalsza część zapisu kronikarza. Po opisie zatargu króla z kapitułą Długosz zrelacjonował działania podjęte przez monarchę w celu uspokojenia walk wewnętrznych w Wielkopolsce, stwierdzając, iż Jagiełło zaprowadzanie porządku rozpoczął po uprzednim spędzeniu Świąt Wielkanocnych w Poznaniu³¹. Wielkanoc wypadła 22 kwietnia, możliwe jest zatem, że para królewska najważniejsze święta chrześcijańskie spędzała wspólnie po przyjeździe z Pызdr, jednak, jak zauważyli autorzy *Rozbioru krytycznego Annalium*, informacja Długosza o obecności Jagiełły w Poznaniu jest trudna do weryfikacji³². Nie ma również źródeł świadczących o pobycie Jadwigi w Poznaniu, jak też i sam dziejopis, opisując działalność Jagiełły, przywracającego spokój poprzez sprawowanie sądów, nie wspomniał o obecności jego małżonki. G. Rutkowska za A. Gąsiorowskim przyjęła, że królowa mogła przebywać w Poznaniu w dniach 22–26 kwietnia, a następnie kontynuować podróż do Gniezna i Trzemeszna³³. Błędnie określił też Długosz długość czasu przeznaczonego na objazd Wielkopolski. Jego zdaniem Jagiełło „całe lato i jesień spędza w Wielkopolsce na gruntownym porządkowaniu tego, co

29 Długosz, *Roczniki*, ks. 10, 207–208 (*Etsi peccora colonis reddidimus, quis illis effusas lacrimas restituet* – Długossius, *Annales*, lib. 10, 158); Perzanowski, „Kanonik krakowski”, 206; Ożóg, „Jadwiga a społeczeństwo”, 48; Krzysztof Osiński, „Małżeństwo Jadwigi Andegaweńskiej z Władysławem Jagiełłą w Rocznikach Jana Długosza”, *Przegląd Prawniczy, Ekonomiczny i Społeczny* 2 (2014): 43.

30 *Rozbiór krytyczny*, t. 1, 13–14.

31 Długosz, *Roczniki*, ks. 10, 208.

32 *Rozbiór krytyczny*, t. 1, 14.

33 Rutkowska, „Itinerarium”, 212.

ucierpiało i uległo zniszczeniu wskutek buntów i walk wewnętrznych³⁴, podczas gdy w rzeczywistości król już w nieco ponad tydzień od wizyty w Trzemesznie (6 V) znajdował się w Radomiu (15 V)³⁵.

Kolejna duża podróż Jadwigi, tym razem bez króla, który przebywał na Litwie³⁶, miała charakter odmienny od powszechnych wyobrażeń o roli królowej. Mając ok. 13 lat, żona Jagiełły stanęła na czele misji odzyskania ważnego dla Królestwa Polskiego terytorium. Była to zbrojna wyprawa polskich oddziałów na Ruś Czerwoną w 1387 r., błędnie datowana przez Długosza na 1390 r.³⁷ Zasadność tej interwencji legitymizowało pochodzenie Jadwigi, która jako córka Ludwika i krewna Kazimierza Wielkiego miała większe od małżonka prawa do ziem ruskich oraz szanse na ich ponowne złączenie z Królestwem Polskim³⁸. Długosz był zdania, że podążająca na Ruś królowa „cieszyła się tak wielką sympatią i przywiązaniem u rycerzy, że wszyscy ulegali jej jak mężowi i posłusznie wykonywali jej rozkazy”³⁹, jednak biorąc pod uwagę wiek Jadwigi, wydaje się oczywiste, że rola małżonki polskiego monarchy w tej wojennej wyprawie miała charakter jedynie prestiżowo-reprezentacyjny. Opis przebiegu interwencji kronikarz ograniczył do wyliczenia kolejno zdobywanych „w krótkim czasie” miejsc. Wymienił: Przemyśl, Jarosław, Gródek, Halicz, Trembowłę, Lwów oraz „wszystkie inne grody ruskie”⁴⁰.

Wyprawa Jadwigi mogła trwać około miesiąca. Itinerarium odnotowuje jej obecność w Jarosławiu, gdzie 18 lutego wydała dokument potwierdzający prawa ziemi przemyskiej oraz przynależność tych ziem do Korony Polskiej⁴¹. Na początku marca królowa przebywała w Gródku

34 Długosz, *Roczniki*, ks. 10, 208 (*vindicat omneque in ordinandis et componendis rebus, que guerris et sedicionibus domesticis afflicite et deformate erant, apud Maiorem Poloniam consumit tempus autumpni et estatis* – Długossius, *Annales*, lib. 10, 158).

35 *Rozbiór krytyczny*, t. 1, 14. Por. Gąsiorowski, „Długoszowe itineraria”, 120.

36 Gąsiorowski, *Itinerarium*, 37.

37 Długosz, *Roczniki*, ks. 10, 237–238; Rutkowska, „Itinerarium”, 213.

38 Na mocy polsko-węgierskiego układu zawartego w 1350 r. Ruś Halicko-Włodzimierska po przejściu tronu polskiego przez Andegawenów miała pozostać przy Polsce, jednak po objęciu rządów Ludwik Węgierski obsadził ziemie ruskie starostami węgierskimi, co oznaczało podporządkowanie Rusi Królestwu Węgier – Jerzy Wyrozumski, *Królowa Jadwiga. Między epoką piastowską i jagiellońską* (Kraków: „Universitas”, 2006), 50; Andrzej Nowak, *Dzieje Polski*, t. 3: 1340–1468 *Królestwo zwycięskiego orła* (Kraków: Biały Kruk, 2017), 52.

39 Długosz, *Roczniki*, ks. 10, 237. (*Cuius tanta erat apud milites affectio et caritas, ut omnes illi iuxta ac viro parerent et singula que iubebat, obedienter exequerentur* – Długossius, *Annales*, lib. 10, 182.)

40 *Ibidem*; Perzanowski, „Kanonik krakowski”, 207.

41 Rutkowska, „Itinerarium”, 213. Dokument wystawiony przez królową został opublikowany w: *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak*

Jagiellońskim (1 III) i Lwowie (6–8), gdzie potwierdzała dawne i nadała nowe przywileje dla ich mieszkańców, a w połowie miesiąca była już w Przemyślu (19 III), skąd, jak przypuszcza J. Nikodem, wróciła do Krakowa⁴². Nieścisłością w relacji Długosza jest informacja o zdobyciu Halicza, gdyż ten poddał się dopiero w sierpniu 1387 r. po nadejściu wojsk litewskich⁴³.

Akcja zbrojna godziła w interesy węgierskie, jednak – nie licząc odezwy do mieszkańców Rusi wydanej przez Władysława Opolczyka 6 lutego 1387 r. w Częstochowie⁴⁴ – nie spotkała się z większym oporem. Na jej przeprowadzenie wybrano czas, gdy koronowany na początku 1387 r. na króla Węgier Zygmunt Luksemburski zmagał się z opozycją wewnętrzną⁴⁵. Niepewnej pozycji Luksemburczyka należy przypisać odnotowany i przez Długosza fakt poddawania się polskim oddziałom części załóg węgierskich⁴⁶. Trzeba podkreślić, że z powodu skomplikowanej sytuacji na Węgrzech w czasie tej podróży młoda królowa ponownie została poddana próbie związanej z konfliktem między interesem państwa a jej osobistym życiem. Na Ruś wkraczała po tragicznej śmierci matki, zamordowanej w styczniu 1387 r. w Novigradzie, być może wiedząc już o okolicznościach jej zgonu, oraz ze świadomością, że losy jej siostry, Marii, wciąż pozostawały niepewne⁴⁷.

W tym samym roku – według Długosza – królowa miała być obecna na Litwie, będąc świadkiem realizacji zobowiązania podjętego przez Władysława Jagiełłę, by „doprowadzić lud i ziemię litewską od bałwochwalstwa i pogańskich przesądów do czci jednego, prawdziwego Boga i prawdziwej wiary”⁴⁸.

Jej obecność w gronie osób towarzyszących królowi udającym się na Litwę dziejopis tłumaczył wolą monarchy, aby Jadwiga „zobaczyła nową

zwanego bernardyńskiego we Lwowie wskutek fundacyi śp. Aleksandra hr. Stadnickiego, t. 7 (Lwów: Drukarnia Narodowa W. Manieckiego, 1876), 36.

42 Rutkowska, „Itinerarium”, 213; Nikodem, *Jadwiga*, 242–243.

43 Perzanowski, „Kanonik krakowski”, 207; Nikodem, *Jadwiga*, 242–243.

44 Jerzy Sperka, *Władysław książę opolski, wieluński, kujawski, dobrzyński, pan Rusi, palatyn Węgier i namiestnik Polski (1326/1330 – 8 lub 18 maja 1401)* (Kraków: Wydawnictwo Avalon, 2012), 165–166.

45 Zenon Hubert, *Polityka północna Zygmunta Luksemburskiego do roku 1411* (Toruń: TNT, 1964), 40–54; Nikodem, *Jadwiga*, 248–249.

46 Długosz, *Roczniki*, ks. 10, 238.

47 Perzanowski, „Kanonik krakowski”, 204.

48 Długosz, *Roczniki*, ks. 10, 209 (*Gentem et regionem Lithwanicam Wladislaus Polonie rex, quemadmodum in federe cum Regno Polonie et Hedwigi regina icto iureiurando se astrinxerat, ab idolatria et supersticione gentili ad cultum unius veri Dei et religionem fidei orthodoxe reducturus* – Długossius, *Annales*, lib. 10, 159).

ojczyznę, nowy kraj i lud swego męża”⁴⁹. W swojej relacji z chrystianizacji Litwy Długosz jeszcze dwukrotnie wspomniał o Jadwidze. Za pierwszym razem zaznaczył hojny wkład królowej w uposażenie kościołów fundowanych przez Jagiełłę⁵⁰, a następnie stwierdził jej powrót do Królestwa, zainicjowany przez króla, który sam kontynuował pobyt na Litwie⁵¹.

W badaniach historycznych, zwłaszcza dawniejszych, na ogół kwestionuje się pobyt Jadwigi na Litwie, ponieważ wzmianki Długosza nie potwierdzają inne źródła⁵². Dopiero G. Rutkowska zauważyła, że chronologicznie obecność Jadwigi w ojczyźnie męża byłaby możliwa – w okresie między 10 grudnia 1386 r. a 6 lutego 1387 r., ponieważ w grudniu 1386 r. Andegawenka przebywała jeszcze na Wawelu, a na początku lutego kolejnego roku rozpoczęto już przygotowania do przyłączenia Rusi, ale przed 6 lutego jeszcze nie wyruszono⁵³. Z kolei J. Nikodem słusznie zauważył, że skoro przyjmuje się za wiarygodną informację Długosza o podróży królowej do Wielkopolski, należałoby uznać za możliwą także jej obecność na Litwie⁵⁴.

W świetle przekazu Długosza w bardziej aktywnej roli Jadwiga wystąpiła sześć lat później. Kronikarz, opisując podróż pary królewskiej na Litwę w 1393 r., przedstawił królową jako współuczestniczkę mediacji między dwoma krewnymi Władysława Jagiełły: rodzonym bratem króla Skirgiełłą oraz ich stryjecznym bratem Witoldem. Inicjatora konfliktu Długosz widział w tym pierwszym, który „patrzac z głęboką niechęcią na oddanie z pominięciem jego własnej osoby zwierzchnich rządów nad Litwą Witoldowi i na powierzenie mu ziem Rusi, wywołał wśród popierających go rycerzy szkodliwe, godzące w księcia Witolda niesnaski”⁵⁵.

49 Długosz, *Roczniki*, ks. 10, 209 (*Non contentus autem ecclesiasticis viris, Hedwigim reginam novam patriam novamque regionem et gentem sui coniugis visuram* – Długossius, *Annales*, lib. 10, 159).

50 *Sed et Hedwigis regina, femina devotissima ac religiosa, primum kathedralem Vilnensem, deinde parochiales ecclesias Lithwanicas calicibus, libris, monstrantiis, crucibus imaginibus, casulis ceterisque ornamentis ex clenodiis vestiibusque dotalibus implevit*” (Długossius, *Annales*, lib. 10, 159; por. *Rozbiór krytyczny*, t. 1, 17).

51 *Tanta autem diligencia et tam ferventi atque sollicita devocione Wladislaus Polonie rex in plantanda fundandaque in Lithwanis fide et religione orthodoxa tenebatur, ut Hedwigi regina ad Poloniam remissa anno integro Lithwanie verseratur* (Długossius, *Annales*, lib. 10, 170).

52 *Rozbiór krytyczny*, t. 1, 15.

53 Rutkowska, „Itinerarium”, 212.

54 Nikodem, *Jadwiga*, 239.

55 Długosz, *Roczniki*, ks. 10, 260 (*Qui Vithawdi ad regimen et gubernacionem Lithwanie et Russie terrarum institutionem graviter et iniquo animo se neglecto ferens, plures in Wihawdum ducem rixas et contumelias militum sibi favencium subornabat*. Długossius, *Annales*, lib. 10, 199).

Owe „niesnaski” nie pozostały bez odpowiedzi, gdyż w następnym zdaniu Długosz dodał, że „w tych waśniach posunięto się już tak daleko, że odnosiło się wrażenie, iż nieporozumienia między książętami grożą otwartym buntem”⁵⁶.

W rzeczywistości istota sporu była poważniejsza i wynikała z trwającą wciąż rywalizacji o władzę na Litwie między Kiejstutowiczem a związanymi bliską współpracą Olgierdowiczami⁵⁷. Witold usilnie domagał się zwrotu ojcowizny w postaci księstwa trockiego, będącego w posiadaniu Skirgiełły, którego pozycję wzmocniła nominacja na namiestnika Litwy, otrzymana po koronacji Jagiełły na króla Polski⁵⁸. Ponadto polski monarcha upewnił Skirgiełłę o swej przychylności dwoma przywilejami (wydanymi 28 kwietnia 1387 r. w Skojsterach oraz 22 lipca 1391 r. w Korczynie), które gwarantowały dożywotnią nienaruszalność dóbr posiadanych przez litewskiego księcia⁵⁹. W odpowiedzi na politykę swojego stryjecznego brata Witold powrócił do porzuconego już raz sojuszu z zakonem krzyżackim i w czasie wspólnie podejmowanych rejsz na terytorium Litwy stopniowo opanowywał pożądane ziemie⁶⁰. Chcąc przywrócić spokój na Litwie, Jagiełło zdecydował się zaspokoić oczekiwania Witolda kosztem lojalnego brata. Na mocy ugody ostrowskiej (4 sierpnia 1392 r.) Kiejstutowicz uzyskał zwrot ojcowizny oraz przejęcie dotychczasowych kompetencji Skirgiełły⁶¹, co musiało prowadzić do dalszej eskalacji konfliktu.

Według Długosza, Jagiełło, chcąc pogodzić skłóconych braci, przybył ze swą małżonką na Litwę, gdzie na początku października⁶² „współzawodniczący ze sobą książęta przedstawili sporne kwestie, różne skargi i zażalenia, po czym, gdy okazało się, że sprawa księcia Skirgiełły i jego skarga na Aleksandra – Witolda nie jest słuszna”, udało się parze królewskiej doprowadzić zwaśnionych „do szczerzej, braterskiej miłości”

56 Długosz, *Roczniki*, ks. 10, 260 (*iam quoque eo rixarum processum erat, ut ad notoriam sedicionem spectare inter duces discordie viderentur*. Długossius, *Annales*, lib. 10, 199).

57 O konfliktach między potomkami Giedymina oraz roli Witolda szerzej w: Jarosław Nikodem, *Witold. Wielki książę litewski (1354 lub 1355 – 27 października 1430)* (Kraków: Avalon, 2013), 107–166; Klaudia Fornal, „Wojny domowe na Litwie po śmierci Olgierda: zamach Kiejstuta oraz bunty Witolda”, *Koło Historii* 24 (2019): 11–25.

58 Nikodem, *Witold*, 111–112.

59 *Ibidem*, 137; Fornal, „Wojny domowe na Litwie”, 19–20.

60 Fornal, „Wojny domowe na Litwie”, 20–23.

61 Nikodem, *Witold*, 147–159; Waclaw Uruszczak, *Unio regnorun sub una corona non causat eorum unitatem. Unia Polski i Litwy w Krewie w 1385 r. Studium historyczno-prawne* (Kraków: nakładem autora, 2017), 67–69, http://www.khpp.wpia.uj.edu.pl/documents/106750129/0/unia_polski_i_litwy_v3/a46ba21f-340d-411f-8c67-962e0e9c90a1 (dostęp: 23.12.2021)

62 Zob. Długosz, *Roczniki*, ks. 10, 260, przyp. 5.

a środkiem prowadzącym do osiągnięcia celu, obok nakazu posłuszeństwa wobec Witolda, stały się nowe nadania dla Skirgiełły, które miały „złagodzić zawzięty gniew i zapalczywość księcia”⁶³. Na zakończenie zjazdu pogodzeni Giedyminowicze zobowiązali się do podlegania w przyszłości sądowym rozstrzygnięciom Jadwigi, co potwierdzono wydanym dokumentem⁶⁴.

Podobnie jak w przypadku wcześniejszych dużych podróży królowej opisanych przez Długosza, tak i tu wśród historyków panują rozbieżności w ocenie wiarygodności przekazu dziejopisa. Za jego prawdziwością opowiedział się Oskar Halecki, powołując się na dokument potwierdzający zawarcie ugody ze Skirgiełłą oraz poddanie się w przyszłości pod sąd Jadwigi, wystawiony przez Witolda dnia 3 października 1393 r. we Lwowie⁶⁵. Autorzy komentarza do dziesiątej księgi *Roczników*, powołując się na ustalenia Wandy Maciejewskiej, przyjęli, że Długosz, podając 1393 r., opisał podróż, którą para królewska odbyła rok wcześniej i nie na Litwę (na której króla w 1393 r. nie było)⁶⁶, lecz do Lwowa, w którym zawarto omawianą ugodę⁶⁷. Pogląd ten sprostowała G. Rutkowska, zaznaczając, że W. Maciejewska wykazała możliwość obecności Jadwigi we Lwowie 3 października 1393 r., a nie wcześniejszy o rok pobyt monarchów w tym mieście⁶⁸. W itinerarium królowej dokument wystawiony przez Witolda został uwzględniony jako potwierdzenie jej obecności na Rusi jesienią 1393 r. Z kolei Kazimierz Jasiński na podstawie analizy rachunków

63 *Ibidem*, 260–261. (*Sub quorum presencia, dum ab utroque contendencium ducum verbis variis et questionibus feria sexta post diem sancti Michaelis certatum esset, dum appareret Skirgellonis ducis causam et querelam in Allexandrum Withawdum parum iustam fore, opera regis et regine lis eorum execranda in perniciem ceterorum, ni celeriter opprimeretur, redundatura sublata est, et duces prefati omni indignacionis nubilo utrimque remisso ad caritatis fraterne vinculum reducti et reconciliati. Et quo plenius ingentis ire et spiritus princeps Skirgello mitesceret, Wladislaus Polonie rex ad Kyowiensem Ducatum, etiam illi Krzemienyecz, Starodub et Stare Trokky in tenutam adicit, mandans, ut Allexandro Vithawdo duci in singulis pareat* – Długossius, *Annales*, lib. 10, 199).

64 Długosz, *Roczniki*, ks. 10, 261.

65 *Rozbiór krytyczny*, t. 1, 37. Por. Długosz, *Roczniki*, ks. 10, 261, przyp. 10, w którym ten sam dokument został przywołany z datą 3 października 1392 r.

66 Długosz, *Roczniki*, ks. 10, 260, przyp. 4.

67 *Ibidem*, przyp. 5; *Rozbiór krytyczny*, t. 1, 37. Trzeba zaznaczyć, że Długosz w swoje opowiadanie włączył postanowienia innej ugody zawartej 6 grudnia 1392 r. w Bełzie, na mocy której Witold zobowiązał się do udzielenia pomocy bratu stryjecznemu w zdobyciu Kijowa i Krzemieńca – stąd informacja o poszerzeniu księstwa kijowskiego o nowe nadania dla Skirgiełły (Nikodem, *Witold*, 160).

68 Rutkowska, „Itinerarium”, 215, przyp. 67.

wskazał, iż nie można wykluczyć, że także Władysław Jagiełło mógł przebywać w okolicach Lwowa we wrześniu i na początku października⁶⁹.

Omawiając duże podróże Andegawenki, należy też wspomnieć o jej spotkaniach z przedstawicielami zakonu krzyżackiego, które były jednym z elementów polityki dyplomatycznej królowej wobec Zakonu, prowadzonej przez nią od 1389 r. w porozumieniu z Jagiełłą⁷⁰. Głównym tematem rozmów były negocjacje w sprawie zwrotu ziemi dobrzyńskiej, zastawionej Krzyżakom przez Władysława Opolczyka w 1392 r.⁷¹ Według Długosza w 1387 r. „zadecydowano, że na zjazd uda się raczej królowa Jadwiga niż król Władysław, żeby król rozjątrzony dawnymi i świeżymi spustoszeniami jego ojczyzny Litwy zbyt twardymi słowami nie wywołał wojny, której wybuchu troskliwie unikano”⁷².

Kronikarz podkreślił, że Andegawence towarzyszył „wspaniały orszak z dużą liczbą prałatów i panów”, których obecność zapewne nie tylko świadczyła o świetności polskiego dworu, ale przede wszystkim służyła Jadwidze dobrą radą. W Inowrocławiu królowa z gronem swych doradców rozpoczęła pertraktacje z wielkim mistrzem zakonu krzyżackiego, Konradem von Jungingen, oraz nieokreślonymi przez kronikarza komturami pruskimi. Dalej kronikarz stwierdził, że gdy z powodu nieskorych do ustępstw Krzyżaków negocjacje nie przynosiły efektów, Jadwiga, uniesiona gniewem, w ostrych słowach wypomniała zakonnikom ich chciwość i niegodziwe postępowanie, a także w proroczym natchnieniu przepowiedziała Zakonowi klęskę, jakiej ten doświadczy po jej śmierci „z powodu obecnych i dawnych krzywd wyrządzonych Królestwu Polskiemu”⁷³.

Spśród omówionych dotychczas wojaży królowej Jadwigi opisanych przez Długosza prawdziwość tej jest chyba w najmniejszym stopniu kwestionowana, tym bardziej, że relację dziejopisa potwierdzają źródła pruskie, m.in. kronika Jana von Posilge oraz jej kontynuacja, w której także

69 Kazimierz Jasiński, „Uwagi o itinerarium króla Władysława Jagiełły”, *Studia Źródłoznawcze* 20 (1976): 229, przyp. 40.

70 Wyrozumski, *Królowa Jadwiga*, 109; Strzelecka, „Jadwiga”, 294.

71 Na temat zastawu ziemi dobrzyńskiej por. szerzej Marian Goyski, „Sprawa zastawu ziemi dobrzyńskiej przez Władysława Opolczyka i pierwsze lata sporu (1391–1399)”, *Przegląd Historyczny* 3 (1906): 333–350.

72 Długosz, *Roczniki*, ks. 10, 287. (*Ad quem Hedwigim reginam sacius quam Wladislaum regem, ne animus ob superiores et recentes Lithwanice patrie vastaciones exulceratus, duriori sermone effuso, bellum, cuius eventus magnopere vitabatur, conflaret, ire placuit* – Długossius, *Annales*, lib. 10, 220).

73 Długosz, *Roczniki*, ks. 10, 288.

odnotowano stanowcze słowa Jadwigi⁷⁴. Nie znaczy to jednak, że Długosz nie popełnił błędu. W swoim przekazie połączył w jedną dwie odrębne podróże, odbyte przez królową w dwóch kolejnych latach (1397 i 1398 r.) i w tym samym celu – rokowań z Krzyżakami. Pierwszą z nich królowa podjęła już wiosną 1397 r., udając się przez Wielkopolskę do Włocławka, do którego dotarła między 11 a 19 czerwca. Z korespondencji wymienianej między Jadwigą a Konradem von Jungingen wiadomo, że we Włocławku zakon krzyżacki reprezentował osobiście wielki mistrz⁷⁵. W kolejnym roku królowa do miejsca spotkania ponownie przybyła drogą wiodącą przez Wielkopolskę, choć tym razem jej podróż była o kilka tygodni krótsza, bowiem w Toruniu była już w maju⁷⁶. Tam prowadziła rozmowy z delegatem zakonu o mało znaczącej randze, grafem Janem von Seyn, jednak, tak jak podczas poprzednich rokowań, nie zdołała uzyskać rozwiązania korzystnego dla Królestwa Polskiego⁷⁷. To w czasie negocjacji w 1398 r. z ust Jadwigi miały paść słowa tak skrupulatnie odnotowane przez Jana Długosza⁷⁸.

Należy jeszcze wspomnieć o dużych podróżach Jadwigi nieopisanych przez Długosza, choć ich cel i charakter nie w każdym przypadku można określić jako pewny. Latem 1392 r. Andegawenka podjęła jedną z nielicznych podróży zagranicznych. Między czerwcem a lipcem zawitała do Kieżmarku i Lubowli⁷⁹, jednak bez towarzystwa Jagiełły⁸⁰, co mogłoby wskazywać na chęć odwiedzenia siostry. Jednocześnie należy zauważyć, że w tym czasie doszło do zastawienia Krzyżakom ziemi dobrzyńskiej przez Władysława Opolczyka, którego interesy łączyły z dworem węgierskim, nieprzychylnym Królestwu Polskiemu z powodu przyłączenia w 1387 r. Rusi Halicko-Włodzimierskiej. Książę zainicjował plan podziału państwa polsko-litewskiego między Krzyżaków a Luksemburgów, i choć nie miał on szans powodzenia z powodu braku poparcia, działalność Opolczyka przyczyniała się do ściślejszej współpracy węgiersko-krzyżackiej, której

74 *Rozbiór krytyczny*, t. 1, 50.

75 Rutkowska, „Itinerarium”, 218, przyp. 81. Tam też o wątpliwościach związanych z ustaleniem miejsca zjazdu.

76 *Ibidem*, 219. W historiografii jako miejsce rokowań odbytych w maju 1398 r. podaje się zwykle Inowrocław, natomiast w itinerarium Jadwigi G. Rutkowska wskazała na Toruń, powołując się na list wielkiego mistrza do królowej z 1398 r., w którym w kontekście ustalonego spotkania wymieniono właśnie Toruń. Zob. *ibidem*, przyp. 84.

77 Wyzumski, *Królowa Jadwiga*, 109.

78 Rutkowska, „Itinerarium”, 219, przyp. 84.

79 *Ibidem*, 214.

80 Król w tym czasie udał się na Litwę, by na początku sierpnia podpisać ugodę z Witol-dem (Krzyżaniakowa, Ochmański, *Władysław II*, 169).

wspólnym celem było osłabianie międzynarodowej pozycji państwa rządzonego przez Jagiełłę⁸¹. Stąd nie należy też wykluczać politycznego charakteru podróży Jadwigi, być może liczone, że przez jej pokrewieństwo z królową węgierską łatwiej uda się wynegocjować ustępstwa w polityce Zygmunta Luksemburskiego.

Po raz kolejny Andegawenka przekroczyła państwową granicę pięć lat później. Latem 1397 r. ponownie była obecna na Węgrzech, w okolicach Spiszu⁸², tym razem w towarzystwie małżonka. Celem podróży królewskiej pary było spotkanie z Zygmuntem Luksemburskim, które miało doprowadzić do rozstrzygnięcia kwestii spornych we wzajemnych kontaktach. W zamian za zrzeczenie się przez Jadwigę tytułu królowej Węgier, którym posługiwała się od śmierci siostry w 1395 r., Zygmunt zobowiązał się do pośredniczenia między państwem polsko-litewskim a zakonem krzyżackim⁸³. Ponadto w zamian za zrzeczenie się przez Luksemburczyka roszczeń do Rusi Halicko-Włodzimierskiej Jagiełło odstąpił węgierskiemu monarsze zwierzchnictwo nad Mołdawią i Podolem⁸⁴.

W *Rocznikach* Długosz pominął także kilka tzw. dużych podróży Jadwigi odbywanych na terenie kraju. W 1393 r. dokumenty potwierdzają obecność Jagiełły i jego małżonki na początku roku w Piotrkowie⁸⁵, natomiast w dalszych latach potwierdzony jest dwukrotny pobyt królowej w Łęczycy (maj 1394⁸⁶, 1398⁸⁷). W maju 1394 r. prawdopodobnie wyjechała naprzeciw mężowi wracającemu z Wielkopolski, z którym następnie wyruszyła w dalszą drogę do Krakowa, na co wskazują pokrywające się itineraria monarchów⁸⁸. Nieznany pozostaje dokładniejszy czas i cel pobytu Andegawenki w Łęczycy w 1398 r. Jak zauważyła G. Rutkowska, królowa mogła tam zatrzymać się na postój w drodze powrotnej z Torunia⁸⁹. Ponadto, jak już wcześniej wspomniano, udając się na rokowania z przedstawicielami zakonu krzyżackiego, królowa przemierzała drogi

81 Stanisław Szczur, *Historia Polski. Średniowiecze* (Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2002), 482.

82 Rutkowska, „Itinerarium”, 218.

83 Nowak, *Polityka północna*, 69.

84 Szczur, *Historia Polski*, 482–483.

85 Rutkowska, „Itinerarium”, 215. Cel podróży pozostaje nieznan.

86 *Ibidem*, 216.

87 *Ibidem*, 219.

88 *Ibidem*, 216; Gąsiorowski, *Itinerarium*, 46.

89 Rutkowska, „Itinerarium”, 219.

wiodące przez Wielkopolskę, przebywając w Pyzdrach (2 V 1397), Poznaniu (8–12 V 1397) i Gnieźnie (25 V 1397, 2–8 V 1398)⁹⁰.

Obszarem tzw. małych podróży królowej była Małopolska. W przeciwieństwie do swojego małżonka nie dokonywała ona objazdu całej dzielnicy, ale jedynie przejeżdżała najdogodniejszą drogą z Krakowa do stolicy danego podrzędztwa⁹¹. Z miast leżących na szlaku wzdłuż lewego brzegu Wisły najczęściej Jadwiga bywała w Nowym Mieście Korczynie (11 razy) i Wiślicy (6 razy), do których dojeżdżała przez Proszowice i Podolany. Chętnie odwiedzała również Niepołomice, położone po drugiej stronie rzeki (11 razy). Na południowy wschód od Krakowa, drogą prowadzącą w kierunku Rusi, udawała się przez Bochnię do Wojnicza, Biecza lub Nowego Sącza. Zmierzając natomiast na północny wschód w stronę Sandomierza, mogła korzystać z postojów w Stopnicy, a podczas podróży do Wielkopolski przejeżdżała przez Słomniki i Miechów⁹². Najbardziej oddalonymi od Krakowa miastami małopolskimi, odwiedzanymi przez królową, były Radom i Jedlnia. Źródła przeanalizowane przez G. Rutkowską i wykorzystane do opracowania itinerarium Jadwigi udokumentowały obecność królowej w 28 małopolskich miejscowościach⁹³. W niektórych była tylko przejazdem, zatrzymując się na posiłek lub odpoczynek, a w innych gościła dłużej, niekiedy kilka lub kilkanaście dni, szczególnie, gdy obecny był również Jagiełło – w małopolskich dobrach para królewska wspólnie spędzała najważniejsze święta. W *Rocznikach* Jana Długosza małe podróże Jadwigi niemalże nie zostały uwzględnione. Jedynym wyjątkiem jest wzmianka o spotkaniu z Zygmuntem w Nowym Sączu w 1394 r., której wiarygodność jest przedmiotem dyskusji historyków.

Według Długosza jego inicjatorem był Zygmunt Luksemburski, który „pragnąc odwiedzić rodzoną siostrę swej małżonki Marii, królową Polski Jadwigę, dwudziestego czwartego lipca przybywa do Polski”⁹⁴. Dalsza relacja nie przybliży okoliczności wizyty powinowatego. Kronikarz podkreślił jedynie, że królowa przyjęła gościa „z należnymi honorami”, czego wyrazem było wyjście naprzeciw przybywającego króla węgierskiego w otoczeniu „bardzo wspaniałego orszaku” oraz hojne obdarowanie towarzyszących monarsze rycerzy. Polityczne okoliczności, jakie

90 *Ibidem*, s. 218–219.

91 Rutkowska, *Podróże polskich królowych*, 182.

92 *Eadem*, „Itinerarium”, 206.

93 *Ibidem*, 204–225; Ożóg, „Jadwiga a społeczeństwo”, 46–47.

94 Długosz, *Roczniki*, ks. 10, 267. (*Hedvigim Polonie reginam, consortis sue Marie germanam Sigismundus Hungarie rex visitarius, vicesima quarta mensis Iulii die Poloniam venit*. Długossius, *Annales*, lib. 10, 205).

mogły skłonić Luksemburczyka do złożenia wizyty szwagierce, dziejopis zamknął w zdaniu stwierdzającym, iż „po zawarciu zaś różnych układów utwierdzających pokój królestw, obdarowany wspaniale przez królową Jadwigę wrócił do siebie”⁹⁵. W historiografii prezentowane są różne stanowiska co do opisanych przez kronikarza wydarzeń, choć przeważa zdanie, że faktycznie doszło do spotkania Jadwigi, Zygmunta oraz ich małżonków, ale na początku 1395 r., co wynika z informacji zawartych w rachunkach. Odmienną opinię wyraził Z. Nowak, dowodząc, że obecność Zygmunta Luksemburskiego w Nowym Sączu stoi w sprzeczności z jego itinerarium, bowiem przeprowadzone badania wykazały, że od końca 1394 r. do przyjmowanego czasu zjazdu (II 1395 r.) władca przebywał w Siedmiogrodzie. Przeciwno obecności królowej Jadwigi w Nowym Sączu świadczy fakt, iż w okresie przejazdu Władysława Jagiełły na miejsce domniemanego zjazdu jego małżonka pozostawała na Wawelu, nie opuszczając zamku do końca miesiąca⁹⁶.

Jadwiga najchętniej przebywała w ośrodkach domeny królewskiej, co wynikało z ciężącego na miastach królewskich obowiązku udzielenia stacji. Dzięki temu świadczeniu było możliwe utrzymanie podróżującego monarchy. Polegało ono na obowiązku ugoszczenia i wyżywienia władcy oraz towarzyszącego mu dworu i służby. W późnym średniowieczu obowiązywało ono przede wszystkim dobra królewskie oraz niektóre klasztory⁹⁷. Ważniejsza od dóbr kościelnych była jednak rola królewszczyzn, które zapewniały nie tylko warunki mieszkalne, ale i posługi związane z transportem czy wyżywieniem sporej liczby towarzyszących monarsze osób. Na terenie Małopolski dobrami ziemskimi zarządzał wielkorządca, któremu podlegali podrzędscy, odpowiedzialni za podrzędztwa, czyli poszczególne klucze małopolskie⁹⁸.

Wiadomo jednak, że królowa odwiedzała również dobra kościelne. Obecność królowej została odnotowana w pięciu małopolskich klasztorach. W styczniu 1389 r., w drodze do Niepołomic, zatrzymała się

95 Długosz, *Roczniki*, ks. 10, 268. (*Factis autem variis tractatibus statum tranquillum regnorum firmanibus, donis a regina Hedvigi muneratus magnificis in sua rediit* – Długossius, *Annales*, lib. 10, 205).

96 Wyrozumski, *Królowa Jadwiga*, 111; Nowak, *Polityka północna*, 60; Rutkowska, „Itinerarium”, 217.

97 Gąsiorowski, „Stacje królewskie”, 252–258.

98 Franciszek Sikora, „Wielkorządy krakowskie na przełomie XIV i XV wieku”, w *Urzędy dworu monarszego dawnej Rzeczypospolitej i państw ościennych*, red. Antoni Gąsiorowski, Ryszard Skowron (Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, 1996), 105–109.

u benedyktynek w Staniątkach⁹⁹. Trzy lata później królowa odwiedziła cystersów w Mogile oraz augustianów w Kazimierzu koło Krakowa¹⁰⁰. W listopadzie 1394 r. Jadwiga udała się na dwa dni do Tyńca¹⁰¹. Ponieważ zarówno przed, jak i po pobycie u benedyktynów Jadwiga rezydowała przez dłuższy czas na Wawelu, można przypuszczać, że jej krótka podróż mogła mieć charakter pielgrzymki. W maju 1394 r. podejmowali ją bożogrobcy w Miechowie, kiedy Jadwiga skorzystała z należącej jej stacji w drodze do Łęczycy¹⁰². Królowa gościła również w należących do klasztorów dobrach. Wiosną 1399 r., po opuszczeniu niepołomickiego zamku, Andegawenka przejeżdżała przez Nowe Brzesko, wieś należącą do norbertanów z Hebdowa, aby dotrzeć do Nowego Korczyna, do którego zmierzał także Jagiełło¹⁰³. Odnotowano także dwie obecności królowej w Stawianach, własności cystersów z Mogiły, przez które prowadziła droga w kierunku Radomia (30 V 1389¹⁰⁴, 10 XII 1393¹⁰⁵), oraz w Skalbmierzu, należącym do tamtejszej kolegiaty (4 XI 1389¹⁰⁶, 4 XII 1393¹⁰⁷). Na początku grudnia 1393 r. przez dwa dni przebywała w Luborzycy położonej w dobrach biskupa krakowskiego¹⁰⁸.

Znane są także dwie wizyty królowej w prywatnych posiadłościach. W połowie stycznia 1389 r. w Boturzynie Jadwigę podejmował jej nadworny kuchmistrz, Jakusz¹⁰⁹. W kolejnym roku, w maju, zawiątała do Tarnowa, odwiedzając starostę generalnego ruskiego i wojewodę sandomierskiego Jana z Tarnowa¹¹⁰. Nie jest natomiast potwierdzona źródłowo obecność Jadwigi na Jasnej Górze, przywoływana przez Edwarda Rudzkiego, choć królowa mogła odwiedzić klasztor paulinów np. podczas podróży do Wielkopolski¹¹¹.

Z uwagi na fakt, że podróże królowej spełniały w jej życiu różne funkcje, ich podejmowanie było konieczne. Jako koronowana głowa

99 Rutkowska, „Itinerarium”, 213.

100 *Ibidem*, 214.

101 *Ibidem*.

102 *Ibidem*, 216.

103 *Ibidem*.

104 *Ibidem*, 213.

105 *Ibidem*, 215.

106 *Ibidem*, 214.

107 *Ibidem*, 215.

108 *Ibidem*, 213–216.

109 *Ibidem*, 213.

110 *Ibidem*, 208, 214.

111 Rudzki, *Polskie królowe*, t. 1, 77; Rutkowska, „Itinerarium”, 222–223.

państwa i jednocześnie królewska małżonka Jadwiga aktywnie włączała się w realizację polityki zewnętrznej i wewnętrznej Jagielly, co wymagało niekiedy opuszczenia Wawelu. Wraz z wiekiem Jadwiga coraz częściej opuszczała Kraków, a jej wyjazdy stawały się dłuższe. Zmieniał się również charakter jej uczestnictwa w tzw. dużych podróżach, od jedynie prestiżowo-propagandowego (wyjazd do Wielkopolski, wyprawa na Ruś) do czynnego zaangażowania w obronę interesów państwa (mediacja między Witoldem i Skirgiełłą, dwukrotne pertraktacje w sprawie ziemi dobrzyńskiej). Duże podróże służyły przede wszystkim obronie polsko-litewskiej racji stanu, w czym królowa z zaangażowaniem wspierała swojego małżonka, podejmując trud związany z wyjazdami szczególnie wtedy, gdy jej udział zwiększał szansę na sukces w przełamywaniu trudności w sprawach wewnętrznych lub mógł wpłynąć na złagodzenie polityki prowadzonej przez państwa sąsiadujące z Królestwem Polskim. Podróże małe przeznaczone były na odpoczynek od codziennych trosk, rekreację i spędzenie czasu w towarzystwie męża i gronie osób z najbliższego otoczenia. Podczas pobytu w Małopolsce królowa korzystała również z gościnności podkrakowskich klasztorów, w których znajdowała nie tyle zabezpieczenie swoich materialnych potrzeb, ile przestrzeń do kontemplacji i modlitwy.

Tylko część z wojaży królowej znalazła swoje przedstawienie w *Rocznikach* Jana Długosza. Kronikarz przekazał kolejnym pokoleniom charakterystykę niemal wyłącznie dużych podróży – na sześć wzmianek o pobytach Jadwigi Andegaweńskiej poza murami Wawelu zaledwie jedna związana jest z obecnością królowej w Małopolsce. Opisując przebieg kolejnych wypraw Andegawenki, kronikarz zwracał uwagę na czas, miejsce i cel jej podróży, nie zawsze unikając błędów w datowaniu, choć, jak wskazują przytaczane ustalenia badaczy, nie należy całkowicie odrzucać Długoszowego przekazu.

Bibliografia

Źródła drukowane

Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie wskutek fundacyi śp. Aleksandra hr. Stadnickiego, t. 7 (Lwów: Drukarnia Narodowa W. Manieckiego, 1876).

Ioannes Dlugossius, *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. 10, ed. Stanislaus Gawęda et al., comment. Sbigneus Perzanowski (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1985).

- Długosz Jan, *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. 10, red. Stanisław Gawęda et al., tłum. Julia Mrukówna, koment. Zbigniew Perzanowski (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1981).
- Rachunki dworu króla Władysława Jagiełły i królowej Jadwigi z lat 1388–1420*, wyd. Franciszek Piekosiński (Kraków: nakładem Akademii Umiejętności: skład główny w Księgarni Spółki Wydawniczej Polskiej, 1896).
- Rachunki królewskie z lat 1393–1395 i 1412. Rachunki podrzętwa krakowskiego. Rachunki stacji nowosądeckiej*, oprac. Hubert Wajs (Warszawa: DiG, 1993).

Książki i monografie

- Dąbrowski Jan, *Dawne dziejopisarstwo polskie (do roku 1480)* (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1964).
- Gąsiorowski Antoni, *Itinerarium króla Władysława Jagiełły 1386–1434*, przygot. do druku Antoni Gąsiorowski, Grażyna Rutkowska (Warszawa: Instytut Historii PAN, 2015).
- Januszek-Sieradzka Agnieszka, „Powinności stacyjne klasztorów i ludności dóbr klasztornych na ziemiach Królestwa Polskiego w połowie XVI w.”, w *Klasztor w gospodarce średniowiecznej i nowożytnej*, red. Marek Derwich (Wrocław: Pracownia Badań nad Dziejami Zakonów i Kongregacji Kościelnych [LARHCOR], Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii, Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego, 2013), 275–291.
- Kręt Helena, *Śladami Świętej Jadwigi. Jadwiga i Jagiełło w Nowym Mieście Korczynie* (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2008).
- Kręt Helena, *Życie codzienne Jadwigi i Jagiełły* (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2005).
- Krzyżaniakowa Jadwiga, Ochmański Jerzy, *Władysław II Jagiełło* (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2006).
- Łojko Jerzy, „Wojna domowa w Wielkopolsce w latach 1382–1385”, w *Gniezno. Studia i materiały historyczne*, red. Jerzy Topolski, t. 2 (Warszawa–Poznań: Państwowe Wydawnictwo Naukowe: na zlecenie Towarzystwa Miłośników Gniezna, 1987), 69–97.
- Nikodem Jarosław, *Jadwiga. Król Polski* (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2009).
- Nikodem Jarosław, *Witold. Wielki książę litewski (1354 lub 1355 – 27 października 1430)* (Kraków: Avalon, 2013).
- Nowak Andrzej, *Dzieje Polski*, t. 3: 1340–1468 *Królestwo zwycięskiego orła* (Kraków: Biały Kruk, 2017).
- Nowak Zenon Hubert, *Polityka północna Zygmunta Luksemburskiego do roku 1411* (Toruń: TNT, 1964).
- Ożóg Krzysztof, „Jadwiga a społeczeństwo polskie u schyłku XIV w. Kontakty królowej z poddanymi”, w *Śladami świętej królowej Jadwigi i jej epoki*, red. Tomasz Graff (Kraków: Parafia pw. św. Jadwigi Królowej, 2013), 35–53.

- Rozbiór krytyczny Annalium Poloniae Jana Długosza z lat 1385–1444*, oprac. Stanisław Gawęda, Krystyna Pieradzka, Julia Radziszewska, Krystyna Stachowska, pod kier. Jana Dąbrowskiego, t. 1 (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1961).
- Rudzki Edward, *Polskie królowe*, t. 1 (Warszawa: Instytut Prasy i Wydawnictw „Novum”, 1990).
- Rutkowska Grażyna, „Itinerarium królowej Jadwigi”, w *Dzieło Jadwigi i Jagiełły. W sześćsetlecie chrztu z Litwą i jej związków z Polską*, oprac. Wojciech Biliński (Warszawa: Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej, 1989), 204–223.
- Rutkowska Grażyna, „Podróże polskich królowych w XV wieku”, w *Samotrzcę, w kompanii czy z orszakiem? Społeczne aspekty podróżowania w średniowieczu i w czasach nowożytnych*, red. Monika Saczyńska, Ewa Wólkiewicz (Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, 2012), 175–197.
- Sikora Franciszek, „Wielkorządy krakowskie na przełomie XIV i XV wieku”, w *Urzędy dworu monarszego dawnej Rzeczypospolitej i państw ościennych*, red. Antoni Gąsiorowski, Ryszard Skowron (Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, 1996), 101–139.
- Sperka Jerzy, *Władysław książę opolski, wieluński, kujawski, dobrzyński, pan Rusi, palatyn Węgier i namiestnik Polski (1326/1330 – 8 lub 18 maja 1401)* (Kraków: Wydawnictwo Avalon, 2012).
- Strzelecka Anna, „Jadwiga Andegaweńska”, w *Polski Słownik Biograficzny*, red. Kazimierz Lepszy (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1962–1964), 291–297.
- Szczur Stanisław, *Historia Polski. Średniowiecze* (Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2002).
- Szweda Adam, „Stronnictwo starosty Domarata z Pierzchna w czasie wojny domowej w Wielkopolsce”, w *Książęta, urzędnicy, złoczyńcy*, red. Beata Możejko, Marek Smoliński, Sobiesław Szybkowski, *Studia z Dziejów Średniowiecza*, t. 19 (Warszawa: DiG, 1999), 213–234.
- Tęgowski Jan, „Postawa polityczna arcybiskupa gnieźnieńskiego Bodzanty w czasie bezkrólewia po śmierci Ludwika Węgierskiego”, w *Genealogia. Rola związków rodzinnych i rodowych w życiu publicznym w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*, red. Andrzej Radziwiński i Jan Wroniszewski (Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 1996), 131–151.
- Wyrozumski Jerzy, *Królowa Jadwiga. Między epoką piastowską i jagiellońską* (Kraków: „Universitas”, 2006).
- Zyglewski Zbigniew, *Monarcha a klasztor w Polsce późnego średniowiecza* (Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2009).
- Żurawska Teresa, *Polskie powozy* (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1982).

Czasopisma

- Bubczyk Robert, „Charakterystyka współrzędów Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława II Jagiełły w Polsce”, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska* 52/53 (1997/1998): 29–50.
- Fornal Klaudia, „Wojny domowe na Litwie po śmierci Olgierda: zamach Kiejstuta oraz bunt Witolda”, *Koło Historii* 24 (2019): 11–25.
- Gąsiorowski Antoni, „Długoszowe itineraria królewskie”, *Roczniki Historyczne* 36 (1970): 109–126.
- Gąsiorowski Antoni, „Podróże panującego w średniowiecznej Polsce”, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 25 (1973): 41–68.
- Gąsiorowski Antoni, „Stacje królewskie w średniowiecznej Polsce”, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* 20 (1972): 243–265.
- Goyski Marian, „Sprawa zastawu ziemi dobrzyńskiej przez Władysława Opolczyka i pierwsze lata sporu (1391–1399)”, *Przegląd Historyczny* 3 (1906): 333–350.
- Jasiński Kazimierz, „Uwagi o itinerarium króla Władysława Jagiełły”, *Studia Źródłoznawcze* 20 (1976): 227–231.
- Osiński Krzysztof, „Małżeństwo Jadwigi Andegaweńskiej z Władysławem Jagiełłą w Rocznikach Jana Długosza”, *Przegląd Prawniczy, Ekonomiczny i Społeczny* 2 (2014): 38–48.
- Perzanowski Zbigniew, „Kanonik krakowski ks. Jan Długosz o królowej Jadwidze”, *Analecta Cracoviensia* 12 (1980): 193–267.
- Rutkowski Adam, „Objazdy i system rządzenia państwem przez Kazimierza Wielkiego”, *Kwartalnik Historyczny* 85 (1978): 605–626.
- Zdanek Maciej, „[rec.] Zbigniew Zyglewski, *Monarcha a klasztor w Polsce późnego średniowiecza*, Bydgoszcz 2009”, *Roczniki Historyczne* 76 (2010): 326–330.

Źródła internetowe

- Uruszczak Waclaw, *Unio regnorun sub una corona non causat eorum unitatem. Unia Polski i Litwy w Krewie w 1385 r. Studium historyczno-prawne* (Kraków: nakładem autora, 2017), 67–69, http://www.khpp.wpia.uj.edu.pl/documents/106750129/0/unia_polski_i_litwy_v3/a46ba21f-340d-411f-8c67-962e0e9c90a1 (dostęp: 23.12.2021)